

ВПЛИВ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИКИ

Олег КОПЕЛЮК – кандидат мистецтвознавства, доцент, проректор
із науково-педагогічної роботи та з міжнародних зв'язків,
Харківський національний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського, Харків
<http://orcid.org/0000-0002-0428-1538>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1043>
kopelyukoleg@gmail.com

Ігор СЕДЮК – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри спеціального фортепіано
Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, Харків
<https://orcid.org/0000-0002-4038-5211>
grandpiano1811@gmail.com

Дослідження присвячене проблематиці розвитку музичного мистецтва в соціокультурному контексті європейського простору доби Відродження (Ренесансу). *Методологія дослідження* передбачала комплексний методологічний підхід, що включав історичний, аналітичний, музикознавчий, індуктивний та інші наукові методи. *Розглянуто* основні гуманістичні прагнення та ключові тенденції в аспектах антропоцентризму, гармонійного розвитку особистості, естетичного світобачення, відродження традиційних основ античної культури, що були характерними для епохи Відродження та стали визначальними у розвитку музичного мистецтва Європи цього періоду. *Детерміновано* специфіку музично-виховного процесу у європейських навчальних закладах, де систематизувались основні закономірності навчально-виховного процесу. *Узагальнено* векторність впливу найвизначніших європейських музикантів на становище системи музичного виховання доби Ренесансу. Особлива увага приділена значущій ролі музично-педагогічних концепцій Яна Амоса Коменського, Джозеффо Царліно, Миколи Дилецького та низки інших вчених. *Репрезентовано* відомості щодо окремих музично-педагогічних трактатів. *Акцентовано* на інтенсифікації міжкультурної взаємодії в період Відродження, активному обміну досвідом між митцями та педагогами-музикантами під час подорожей країнами Європи. *Обґрунтовано* значущість впливу соціокультурних, історико-політичних, релігійних та інших чинників на процес розвитку музичної культури в період Ренесансу. *Розглянуто* специфіку розвитку української музичної культури як складової європейського простору в добу Відродження. *Доведено*, що ключовим стильовим орієнтиром досліджуваного періоду позиціонувався ренесансно-бароковий тип українського музичного мистецтва.

Ключові слова: музична культура, мистецтво, епоха Відродження (Ренесансу), музична освіта, естетика, людиноцентризм, гуманізм, гармонійний розвиток.

Актуальність проблеми. Розвиток музичного мистецтва епохи Ренесансу визначався специфікою загальноєвропейських тенденцій поступу освіти та культури. Переконливими доказами цьому слугують задокументовані спогади мандрівників, глибокі мистецькі взаємозв'язки. У добу Відродження в культурній сфері Європи проявились непересічні особистості на тлі активного формування та розвитку музично-виховної структури тогочасних навчальних закладів. Саме вона забезпечила передумови для активного поступу музичного мистецтва у європейському просторі.

Музиці епохи Відродження (Ренесансу), як і культури в цілому, властиві інтерес до античності, ідеї благозвуччя, прагнення до гармонії, бажання продемонструвати різноманіття світу. Вплив епохи Ренесансу на подальший розвиток музичної культури Європи характеризується детермінуючим характером, а тому потребує розширеної аналітики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти поступу музичного мистецтва європейського простору епохи Відродження досліджені українськими вченими. Зокрема, О. Величко, І. Маковецька [1], У. Ignatenko [9] аналізують специфіку розвитку музичної освіти та культури доби Ренесансу у вимірі європейського простору та, відповідно, українського, як невід'ємної компоненти Європи. О. Цалай-Якименко [4], Н. Шелепницька-Говорун [6] досліджують вокальну культуру фахівців музичного мистецтва в Європі та характер поступу української музики в період Відродження.

Л. Ракітянська [3] присвячує увагу історії розвитку світового музичного мистецтва в контексті взаємозв'язку емоційного та раціонального. Водночас, І. Цюряк [5], О. Мельнічук [2] вивчають специфіку музики епохи Ренесансу у якості творів для сучасних виконавців.

Серед зарубіжних науковців питання набули розвитку в наукових працях Т. Shephard та ін. [11], V. Zara [12], B. Blackburn [7], M. Drollinger [8], L. Junjie, P. Meesorn [10].

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки розвитку та трансформації музичного мистецтва і освіти в епоху Відродження (Ренесансу) у європейському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музика Європи у період епохи Відродження досягла

значного розквіту та піднесення завдяки активізації мистецько-культурних зв'язків. Основні гуманістичні тенденції та прагнення стали визначальними у розвитку музичного мистецтва Європи доби Ренесансу та проявились в концептах естетичного світобачення, антропоцентризму, гармонійного розвитку особистості, відновлення традиційних основ античної культури.

Концепція людиноцентризму детермінувала людину як індивідуума, що прагне гармонії та краси. В добу Ренесансу набули розвитку новітні уявлення про людину та світ, сутність та покликання кожної особистості. Власне, самі провідники культури Відродження позиціонували себе гуманістами та були переконані, що в кожній людині присутня божественна сутність. У тогочасному суспільстві перевага належала культурному екзистенціалізму, а провідна роль відводилась різносторонній мистецькій освіченості, компетентності в різних науково-мистецьких галузях.

Значного розвитку набули феномени чуттєвості та краси. Загалом, епоха Ренесансу увійшла до історії світової культури як одна з її вершин. Першопочатково, дефініція «ренесансу» зустрічається у роботах італійського митця Джорджо Вазарі (1511–1574 рр.), котрий прагнув до відновлення античних мистецьких традицій і базових уявлень про людину і світ [9].

Епоха Відродження, як період утвердження високих гуманістичних ідеалів, сприяла активізації культурно-освітнього розвитку в Європі. Актуальною тенденцією того часу був активний обмін досвідом між митцями в межах зустрічей в Празі, Мадриді, Базелі, Празі, Львові, Кракові [2].

Новітні аспекти людиноцентричного світобачення знайшли безпосереднє відображення у сфері музичного мистецтва Європи. Зокрема, характерними рисами таких трансформацій були динаміки обрисів та індивідуалізація стилю, формування дефініції «композитор», апгрейд фактури музичних творів. У контексті гармонії переважаючими були консонанси, водночас застосування дисонансів було обмежене суворими правилами [11].

У досліджуваний період були впорядковані поняття мінорного та мажорного ладу, ритму, тактової риси. З метою демонстрації особливих почуттєвих форм композиторами з'явилися новітні засоби виразності. Музика, загалом, слугувала своєрідною розвагою та широко застосовувалась у побуті, супроводжувала розваги та урочистості, церковні богослужіння.

В епоху Відродження доволі активно формувався поліфонічний стиль, розвивалися різноманітні жанри музичного мистецтва, водночас зростала кількість голосів у хорових творах (до чотирьох-шести і навіть більше). З метою відтворення багатоголосних складних композицій формувались майже професійні колективи, котрі були виконавцями при церквах і дворах [7; 8].

Зазначений період характеризувався й виникненням перших шкіл музичної педагогіки та мистецьких академій, де поєднувалось заняття поезією та музикою, живописом та античною культурою. Активному поступу музичної освіти сприяло формування наближеної до сучасного формату системи нотного запису, та семиступенева гама.

Музично-естетичне виховання доби Ренесансу здобуло практичного спрямування на гармонійний розвиток особистості. Репрезентативною в контексті означеної доби позиціонувалась освітньо-виховна стратегія гуманіста італійського походження Віт-торіно да Фельтре (1378–1446 рр.). Його концепти вдосконалення внутрішнього світу за посередництвом музичних засобів були запозичені, частково, з основного вчення античного Платона.

Концепти єдності практичних та теоретичних навичок у музичному мистецтві втілювали композитори та теоретики Гійом Дюфаї (1397–1474 рр.), Орландо ді Лассо (1532–1594 рр.), Адріан Вілларт (1490–1562 рр.), Жоскен Дебре (1450–1521 рр.), Генрік Ісаак (1450–1517 рр.), котрі були переконані, що музика дарує естетичне задоволення, а також є демонстрацією абсолютної радості, викликає різноманітні емоції. Композиції зазначених авторів стали індикатором епохи Ренесансу та основою для творів Георга Фрі-дріха Генделя (1685–1759 рр.) та Йоганна Себастьяна Баха (1685–1750 рр.) [3; 5].

Розвиток музичної культури відбувався під впливом Джозеффо Царліно (1517–1590 рр.). Будучи переконаним прихильником вчення про мистецтво Аристотеля, митець переконував у важливості ролі музики в процесі пізнання, єдності синергії слова та мелодії. При цьому, найбільш органічним складом Джозеффо Царліно вважав багатоголосся [12].

Епоха Відродження стала яскравим періодом поступу музичної педагогіки. Зокрема, чеський мислитель Ян Амос Коменський (1592–1670 рр.) музику позиціонував обов'язковим доповненням до виховних засобів, а обов'язковою умовою музичного виховання – підтримку радісного настрою душі вихованців. Науковець переконував, що музика навчає насолоді гармонією та возвеличенню Бога. Тобто, його концепція містила в основі християнські середньовічні традиції та гуманістичні ренесансні переконання.

Одночасно з процесом формування західноєвропейської музичної культури проходив процес

розвитку східноєвропейської музики, в тому числі, української. Зокрема, значний вплив був здійснений композитором і музичним теоретиком Миколою Дилецьким (1630–1690 рр.), чий мистецькі переконання сформувалися в Києво-Могилянському колегіумі та Віленській єзуїтській академії. Музично-педагогічна концепція М. Дилецького передбачала трансформацію музичної культури синергією спеціальної та загальної музичної освіти. Під егідою митця була сформована плеяда композиторів наступних століть (Герман Левицький, Іван Домарадський, Симеон Пекалицький).

Загалом, досліджуваний період відзначається формуванням та становленням ренесансного ідеалу краси та гармонії. Завершальна стадія доби Відродження у розвитку музичної культури асимілює творчість композиторів венеціанської школи, Палестрини, О. Лассо, появу перших опер. Ренесансна естетика у ключових принципах заперечувала середньовічні принципи. Водночас, у реальності музика епохи Відродження зберігала деяку поступальність характеру розвитку відносно культури середньовіччя. Проте, саме в цей час почали формуватись трактування слова, риторичні фігури, що зближувало музику із граматику, риторикою, діалектикою.

Середньовічний естетичний канон став поступово руйнуватися під впливом ренесансного індивідуалізму. Винайдення нотодруку, динаміка умов побутування музики зумовили динаміку її загальноприйнятого соціального значення. Так, інтенсифікувалась світських жанрів, самостійності набула інструментальна музика, відновився мистецький інтерес до хореографії. Музичні стилі та жанри у епоху Ренесансу диференціювались, здебільшого, відповідно до соціальної функції.

Суттєвих змін зазнало, окрім того, інтонаційне змістовне навантаження традиційних жанрів церковної музики. Наприклад, у якості *cantus firmus* почали застосовуватись світські мелодії, загалом, допустимою почала вважатись свобода поводження з зазначеним феноменом (виключення та включення, поліфонічні перетворення, диференціація по голосах та ін.). У той час з'явилися окремі композиції, що виключали *cantus firmus* (наприклад, «Меса папи Марчелло» Палестрини, меса «Мі-Мі» Окегема тощо).

Щодо композиторської творчості, найбільш значущою проблемою музичного розвитку стало завдання «винаходу» матеріалу. Для музичного мистецтва доби Ренесансу звичними явищами стали інноваційні фактурні рішення, серед яких – наскрізна імітаційність, ефект луни, протиставлення хору і соло, інструментальних і вокальних розділів, антифони хорів, вільні виключення та включення голосів.

Техніка композиції набула значущої трансформації через перетворення модальної системи, зокрема, появу тонально-гармонічної функціональності, поширення хроматизму, формування мінору та мажору тощо. При цьому, певні нові тенденції розвитку музичної культури епохи Відродження вбачаються репрезентацією ідей античності.

В епоху Ренесансу в європейському просторі музичної культури відбувався доволі активний розвиток національних музичних шкіл, зокрема – нідерландської (Дюфаї, Й. Окегем, Жоскен Дебре), італійської (Палестрина, Джезуальдо і др.), іспанської (К. де Моралес, Т. Л. де Вікторія), німецької (Г. Фінк, Арнольд фон Брук), французької (К. Жанекен), англійської (Данстейбл, Дж. Тавернер), польської (Миколай з Радома, Вацлав із Шамотул), чеської (Я. Т. Турновський, К. Гарант).

Характерним явищем стало формування шкіл окремих міст та індивідуальні композиторські стилі. Прикладами таких шкіл можуть слугувати римська (очолювана Палестриною), венеціанська (А. і Дж. Габріелі).

Щодо української музики Ренесансу, то мистецтво формувалося, здебільшого, як вокально-хорове. На його розвиток суттєво впливали політичні, історичні, соціокультурні, релігійні та інші чинники. В добу Відродження пріоритет належав ренесансно-бароковому (козацькому) типу музичної культури. При цьому, характерною позиціюється суголосність особливостей українського музичного процесу досліджуваного періоду з тенденціями загальноєвропейського музичного поступу. Зазначене знаходить численні підтвердження у численних суспільних та культурних контактах, запозиченні досвіду українськими митцями та композиторами під час подорожей до європейських країн.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що в епоху Ренесансу (Відродження) домінантними стали характерні естетично-стильові постулати, зокрема, гуманістичні тенденції, гармонійне виховання та розвиток людиноцентризму, відновлення традицій античного мистецтва. У досліджуваний період інтенсивно розвивалась музична педагогіка, відбувалась систематизація об'єктивних закономірностей навчання та виховання.

Вплив найвизначніших європейських музичних діячів на розвиток системи музичного

виховання доби Ренесансу проявлявся у музично-педагогічних концепціях Яна Амоса Коменського, Джозеффо Царліно, Миколи Дилецького та низки інших вчених. Інтенсифікація міжкультурної взаємодії в період Відродження, активний обмін досвідом між митцями та педагогами-музикантами формували важелі впливу на процес розвитку музичної культури в період Ренесансу.

Перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі вбачаються у компаративному аналізі західноєвропейських та українських особливостей розвитку музичного мистецтва в добу Ренесансу.

Список використаної літератури

1. Величко О. Б., Маковецька І. Г. Особливості розвитку музичної педагогіки та освіти доби Ренесансу в європейському та українському вимірах. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. № 1. С. 21-25. <https://doi.org/10.32782/art/2024.1.4>
2. Мельничук О. С. Особливості музики епохи Ренесансу для сучасних виконавців. *Інновації у музичній освіті та мистецтві*. 2024. С. 30-32. <http://eprints.zu.edu.ua/41949/1/1.pdf>.
3. Ракітянська Л. Історія світового музичного мистецтва в контексті взаємозв'язку емоційного та раціонального. *ОСВІТОЛОГІЯ*. 2020. № 9. С. 21-28. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.3>.
4. Цалай-Якименко О. Київська школа музики XVII ст.: київське пініє, київська нота, київська грамати́ка : дис. ... д-ра миств. : 17.00.03. Київ, 2004. 45 с.
5. Цюряк І. Специфіка опрацювання вокальних творів епохи Ренесансу сучасними виконавцями. *Слобожанські мистецькі студії*. 2025. №1. С. 136-139. <https://doi.org/10.32782/art/2025.1.25>.
6. Шелепницька-Говорун Н. М. Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі. *Наук. зап. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 195. С. 49-52. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-49-52>.
7. Blackburn B. J. *Composition, printing and performance: studies in renaissance music*. Taylor & Francis, 2024.
8. Drollinger M. R. Musical Development: Evidence of the Influence of Humanism on Music in the Renaissance. *Scholars Symposium*. 2021. № 1. https://digitalcommons.cedarville.edu/rs_symposium/2021/podium_presentations/1
9. Ignatenko Y. Візантійська музика в освітньо-науковому просторі сучасної України. *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. 2023. № 138. С. 116-125. <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2023.138.294798>.
10. Junjie L., Meesorn P. Overview of the Bel Canto and Development. *Journal of Modern Learning Development*. 2024. № 9 (8). P. 769-777. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/276898>.
11. Shephard T., Raninen S., Sessini S., Ștefănescu L. *Music in the Art of Renaissance Italy* (P. 1420-1540). London: Harvey Miller Publishers, 2020.
12. Zara V. Music, architecture, proportion and the Renaissance way of thinking. *European Review*. 2021. №29 (2). P. 226-241.

References

1. Velychko O. B., Makovetska I. H. Osoblyvosti rozvytku muzychnoi pedahohiky ta osvity doby Renesansu v yevropeiskomu ta ukrainskomu vymirakh. *Slobozhanski mystetski studii*. 2024. No. 1. P. 21–25. doi.org/10.32782/art/2024.1.4
2. Melniichuk O. S. Osoblyvosti muzyky epokhy Renesansu dlia suchasnykh vykonavtsiv. *Innovatsii u muzychnii osviti ta mystetstvi*. 2024. P. 30–32. <http://eprints.zu.edu.ua/41949/1/1.pdf>.
3. Rakitianska L. Istoriia svitovoho muzychnoho mystetstva v konteksti vzaiemozviazku emotsiinoho ta ratsionalnogo. *Osvitoholiiia*. 2020. No. 9. P. 21–28. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.3>.
4. Tsalai-Yakymenko O. Kyivska shkola muzyky XVII st.: kyivske pinie, kyivska nота, kyivska hramatyka : dys. ... dokt. mystetstvozn. : 17.00.03. Kyiv, 2004. 45 p.
5. Tsiuriak I. Spetsyfika opratsiuvannia vokalnykh tvoriv epokhy Renesansu suchasnymy vykonavtsiamy. *Slobozhanski mystetski studii*. 2025. No. 1. P. 136–139. <https://doi.org/10.32782/art/2025.1.25>.
6. Shelepnytska-Hovorun N. M. Periodyzatsiia rozvytku vokalnoi kultury fakhivtsiv muzychnoho mystetstva v Yevropi. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*. 2021. No. 195. P. 49–52. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-49-52>.
7. Blackburn B. J. *Composition, printing and performance: studies in renaissance music*. Taylor & Francis, 2024.
8. Drollinger M. R. Musical Development: Evidence of the Influence of Humanism on Music in the Renaissance. *Scholars Symposium*. 2021. № 1. https://digitalcommons.cedarville.edu/rs_symposium/2021/podium_presentations/1
9. Ignatenko Y. Візантійська музика в освітньо-науковому просторі сучасної України. *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. 2023. № 138. С. 116-125. doi.org/10.31318/2522-4190.2023.138.294798.
10. Junjie L., Meesorn P. Overview of the Bel Canto and Development. *Journal of Modern Learning*

Development. 2024. № 9 (8). P. 769-777. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/276898>.

11. Shephard T., Raninen S., Sessini S., Ștefănescu L. *Music in the Art of Renaissance Italy* (P. 1420-1540). London: Harvey Miller Publishers, 2020.

12. Zara V. Music, architecture, proportion and the Renaissance way of thinking. *European Review*. 2021. № 29 (2). P. 226-241.

UDC 78.03

THE INFLUENCE OF THE RENAISSANCE ON THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN MUSIC

Oleh KOPELIUK – Ph.D in Arts Studies, Associate Professor,
Vice-Rector for Scientific-Pedagogical Work and International Relations,
Kharkiv I.P.Kotlyarevsky National University of Arts

Ihor SEDIUK – PhD of Arts, Associate Professor, Associate Professor
of the Special Piano Department, I. P. Kotlyarevsky Kharkiv National University of Arts

Each era leaves a deep mark on the processes of artistic evolution. The study is devoted to the problems of the development of musical art in the socio-cultural context of the European space of the Renaissance. The research methodology involved a comprehensive methodological approach, including historical, analytical, musicological, inductive and other scientific methods. The article deals with the main humanistic aspirations and key trends in the aspects of anthropocentrism, harmonious personality development, aesthetic worldview, revival of the traditional foundations of ancient culture, which were characteristic of the Renaissance and became decisive in the development of the musical art of Europe during this period. The specifics of the musical and educational process in European educational institutions are determined, where the main regularities of the educational process are systematized.

The vector of influence of the most prominent European musicians on the position of the Renaissance music education system is generalized. Particular attention is paid to the significant role of the musical and pedagogical concepts of Jan Amos Comenius, Josepho Zarlino, Mykola Dyletsky, and a number of other scholars. Information on individual music and pedagogical treatises is presented. Emphasis is placed on the intensification of intercultural interaction during the Renaissance, the active exchange of experience between artists and music teachers during their travels in Europe.

The significance of the influence of socio-cultural, historical, political, religious and other factors on the development of musical culture during the Renaissance is substantiated. The specifics of the development of Ukrainian musical culture as a component of the European space during the Renaissance are considered. It is proved that the key stylistic reference point of the studied period was the Renaissance-Baroque type of Ukrainian musical art

Key words: musical culture, art, Renaissance, music education, aesthetics, human centeredness, humanism, harmonious development.

Стаття отримана 28.02.2025

Стаття прийнята 10.04.2025

Стаття опублікована 22.12.2025